

Zorg biodiversiteit ook een waterschapstaak "Je kunt niet zeggen: 'het is geen kerntaak'"

Twee jaar terug rapporteerden Duitse onderzoekers een daling van insecten van 75 procent over de afgelopen 25 jaar. Ook in Nederland staat de snelle afname van de biodiversiteit sinds kort hoog op de publieke agenda. Vorig jaar bepleitte minister Schouten in de [Visie Landbouw, Natuur en Voedsel: Waardevol en Verbonden](#) een transitie naar kringlooplandbouw en een sterkere verbinding tussen landbouw en natuur. En in december stelde het [Deltaplan Biodiversiteitsherstel](#) dat het ombuigen van biodiversiteitsverlies alleen haalbaar is als we kiezen voor een integrale, samenhangende aanpak. Voor iedereen is duidelijk: de biodiversiteit staat onder druk.

Het Deltaplan Biodiversiteitsherstel ziet een belangrijke rol weggelegd voor water- en terreinbeheerders: zij bezitten en onderhouden immers veel grond en duizenden kilometers waterlopen, waterkeringen en wegbermen die versnipperde natuurgebieden met elkaar verbinden. Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK) pakte de handschoen op. Om zich te bezinnen over de vraag hoe het waterschap invulling kan geven aan die rol. En om te komen tot concrete plannen om de biodiversiteit in zijn gebied te verbeteren organiseerde HHNK onlangs een *living lab*¹ – een creatieve bijeenkomst met interne en externe deskundigen. "We hadden allemaal hetzelfde belang, namelijk de biodiversiteit een *boost* geven. Dat was vijf dagen voelbaar en schiep een band", zegt Ineke Barten, ecoloog bij Waterschap De Dommel. Het resulteerde o.a. in een manifest waar HHNK jaren mee verder kan.

Living Lab

De complexiteit van het probleem en het besef dat alle kansen voor het eigen waterschap en mogelijk later ook voor andere aanhakers 'in kaart gebracht en gepakt' moesten worden, was voor HHNK aanleiding om te kiezen voor een inventieve aanpak: een *living lab*. "We wilden met een deskundig en gemengd gezelschap snel tot een gedragen beeld komen", zegt Noor Ney, afdelingshoofd Waterketen.

Stephan Langeweg, afdelingshoofd Waterkeringen en Wegen vult aan: "Het *design thinking*² proces is hiervoor een goede methode omdat biodiversiteit een complex onderwerp is en betrekking heeft op meerdere taken van het hoogheemraadschap. Het reguliere proces om tot een goedgekeurd en concreet plan te komen kost maanden. Onze directie ondersteunde onze *pitch* om binnen vijf dagen met een manifest, concrete actiepunten en leerervaringen op te komen."

Het *living lab* kreeg de naam *Terranautica*. Waarbij *terra* staat voor het leven op aarde en *nautica* voor de manier waarop onze aardbol door de ruimte zweeft.

Terranauten

Op een inspirerende locatie in de bossen bij Schoorl werkten zo'n veertig Terranauten - een bont gezelschap van waterschappers, kunstenaars, ondernemers, wetenschappers, ecologen, bestuurders en hobbyisten- van acht uur 's ochtends tot tien uur 's avonds, vol overgave aan oplossingen om de dramatische daling van de biodiversiteit een halt toe te roepen.

¹ **Living lab** is een onderzoeksconcept waarbij de gebruiker een belangrijke rol speelt. Innovatieve ideeën worden samen met gebruikers ontwikkeld en getest in levensechte situaties (bron: ensie.nl)

² **Design Thinking** is een aanpak die bestaat uit 6 stappen om complexe problemen op te lossen en innovatie op een creatieve manier vorm te geven. Innovatie gaat over nieuwe oplossingen, nieuwe ideeën en de realisatie daarvan. Unieke waarde creëren. Die waarde zit niet zozeer in de technologie, in het product of dienst, maar vooral in de ervaring van de klant/gebruiker (bron: ideate.nl)

Creatief met realisme

De groep bestond voor de helft uit HHNK'ers. Allemaal waren zij geselecteerd op deskundigheid, creativiteit, *open mind* en expertise ten aanzien van biodiversiteit. Daarnaast waren er vernieuwers, verbinders, netwerkers en tegendenkers.

De andere helft bestond uit externe gasten, werkzaam in verschillende posities en in diverse geledingen van de samenleving. Van een docent aan een MBO Groen tot een landschapsarchitect en van een idealist tot een filosofe die wereldwijd wandeltochten maakt langs rivieren om te promoten hoe zuinig we moeten zijn op ons "drinkbare goud en het leven erin."

Aan de hand van diens op *design thinking* gebaseerde methode *Reframing of meaning*, daagde de Delftse hoogleraar Matthijs van Dijk het gezelschap uit "om creatief en met en realisme, tot een strategie en oplossingen te komen voor de uitdagingen rondom de biodiversiteit. Noor Ney: "Het was hard werken, in combinatie met plezier en inspiratie."

Gast sprekers brachten iedereen op gelijk kennisniveau: specialisten van HHNK, maar ook wetenschappers, een imker, een bioboer en Naturalis. Zelfs René ten Bos voormalig Denker des Vaderlands en schrijver van het boek 'Extinction' ontbrak niet. Dit alles werd afgewisseld met boswandelingen en workshops.

Praktische resultaten

"Het is natuurlijk niet zo dat HHNK vóór de Terranautica helemaal niets deed voor de biodiversiteit." zegt Ben Eenkhoorn, ecooloog bij HHNK. "Bij het beheer van bermen en dijken houden we al jaren impliciet rekening met natuurwaarden. Het ecologisch beheer van waterlopen is zelfs een kerntaak van het waterschap. Toch hadden we het vermoeden dat nog niet alle kansen voor de biodiversiteit door ons benut werden."

Dat dit vermoeden klopte, bleek uit het resultaat van de inspanningen tijdens de Terranautica. In vijf dagen tijd werd een manifest geschreven en veel kansrijke acties gedefinieerd, die in de weken na de bijeenkomst door diverse deelnemers zijn opgepakt. Zo is een tool ontwikkeld waarmee HHNK geautomatiseerd berekeningen voor de dimensies van waterlopen (diepte, breedte, talud) beter dan voorheen zo kan aanpassen dat deze een maximaal positief effect hebben op ecologie en biodiversiteit. Uiteraard binnen de waterhuishoudkundige randvoorwaarden.

Een heel andere 'actie' is een e-DNA onderzoek bij kanaal Omval in Kolhorn. Hierbij brengen HHNK, Provincie Noord-Holland en Naturalis op basis van DNA-sporen het (lokale) effect van natuurvriendelijke oevers op de biodiversiteit in het water in beeld. Maar ook laagdrempelige acties: een publiekswandeling over dijken en duinen en op de Purmerringdijk worden zeven proefvakken met diverse kruidenmengsels ingezaaid, om te kijken welk mengsel zorgt voor én een stevige topklaag én een insectenhabitat.

2025 waterschappen klimaatneutraal

Vooraf maatregelen die effectief zijn voor meerdere problemen lijken kansrijk. Alle waterschappen willen in 2025 klimaatneutraal werken. Door in samenwerking met gemeenten meer bomen te planten kunnen we niet alleen de reductie van CO₂ versnellen, maar stimuleren we ook de biodiversiteit.

Sinusmaaien

In tegenstelling tot Waterschap De Dommel, dat al actief ecologische verbindingzones aanlegt, houdt HHNK nog niet altijd expliciet rekening met het biodiversiteitsbelang. Eenkhoorn: "Omdat biodiversiteit (nog) geen kerntaak van ons is, ontbreekt het nog weleens aan draagvlak en geld. De aanbestedingsmethodiek voor bijvoorbeeld maai- en baggerprojecten verplicht ons om met de goedkoopste partij in zee te gaan. Tenzij specifieke 'groene' criteria in het inkoopproces zijn geïntegreerd. In tegenstelling tot de aanname hoeven deze criteria niet te leiden tot een hogere prijs. Minder intensief of minder vaak maaien kan soms zelfs goedkoper zijn."

Slim beheer dat rekening houdt met biodiversiteit is daarbij ook belangrijk. Sinds 2016 past HHNK het sinusmaaien op de Hondsbossche Zeewering toe: een innovatieve maaimethode die werkt met

slingerende maaipaden over de oude dijk. Hierbij maait het waterschap de vegetatie deels af in verschillende maairondes die elk jaar weer anders lopen. Hierdoor krijgen meer planten gelegenheid zich te wortelen, ontstaat een grotere soortenvariatie en een betere insectenhabitat. Het natuurgerichte sinusmaaien is hier mogelijk omdat deze dijk geen zeekerende functie (meer) heeft. HHNK heeft meer van dit type keringen. Het sinusmaaien wordt daarop het laatste half jaar steeds vaker toegepast.

Verantwoordelijkheid

Eenkhoorn constateert dat het momenteel nog ontbreekt aan inzicht in de effectiviteit van (combinaties van) maatregelen. "Om de effectiviteit vast te stellen moet je meten. Daarvoor heb je maatlatten nodig. Na de Terranautica hebben wij samen met Waterschap De Dommel en Waternet contact opgenomen met het landelijke biodiversiteitsplatform. We denken graag mee bij de ontwikkeling van deze maatlatten en bij het formuleren van de kritische prestatie-indicatoren, die ook kunnen worden gebruikt voor benchmarking en om elkaar te stimuleren.

"De afname van de biodiversiteit is inmiddels een maatschappelijk probleem en wordt ook als zodanig ervaren. Als je dan als waterschap ziet dat je op bepaalde onderdelen een bijdrage kunt leveren, dan kun je dat niet laten liggen! Dan kun je het niet afdoen met 'het is geen kerntaak', maar neem je je verantwoordelijkheid."

Ineke Barten valt hem bij: "We hebben als waterschap een rol om biodiversiteitsherstel een handje te helpen waar dat in ons vermogen ligt."

HHNK en De Dommel nemen niet alleen zelf maatregelen om de biodiversiteit te stimuleren, maar vinden het ook belangrijk om de omgeving daarbij te betrekken. "We kunnen het niet alleen. Het gaat om zo'n groot en urgent probleem dat we met stakeholders en inwoners moeten samenwerken om het tij te keren", zegt Eenkhoorn.

Groene handdrukken

Tijdens de Terranautica is er voor diverse uiteenlopende doelgroepen een soort 'staalkaart' gemaakt met daarop de aansprekende communicatiehaakjes, elementen van de kernboodschap en passende middelen hoe je de betreffende doelgroep kunt benaderen.

De Dommel heeft al ervaring met publiekscampagnes opgedaan. Al in 2009 heeft de provincie Noord Brabant een Taskforce biodiversiteit in het leven geroepen. Eén van de doelstellingen van de taskforce was om inwoners bewust te maken van het belang van biodiversiteit en hen op een laagdrempelige en aansprekende manier handelingsperspectief te bieden. Ineke Barten: "Via een verkiezing waarbij onze eigen medewerkers konden kiezen met welke soorten zij zich het meest verbonden voelden -gerelateerd aan het waterschapswerk- is de Grote Gele Kwikstaart gekozen. Ook reikten we Groene handdrukken uit: groene initiatieven van inwoners die de biodiversiteit stimuleren worden beloond met € 250. Een belangrijke les die we de afgelopen jaren daarbij hebben geleerd is dat we de bulk van de inwoners moeten bereiken. De koplopers weten de subsidies toch wel te vinden.

Verder verzorgen we gastlessen voor een netwerk van scholen in Boxtel die onder begeleiding in een door de school geadopteerde poel gaan scheppen. In enkele van onze herstelde beken hebben we beschermde soorten uitgezet. Denk bijvoorbeeld aan de Beekprik of de Kwabaal. Deze laatste heeft zich echt gevestigd, want dit jaar zijn er voor het eerst jonge kwabaaltjes gevonden!"

En Nu?

Zowel Ineke als Ben zijn vol lof over de Terranautica. "Doordat we echt in gesprek met elkaar zijn gegaan, merkten we dat we alleen al als waterschappen veel van elkaar kunnen leren." Ineke: "Er zijn in deze vijf dagen zulke sterke contacten ontstaan, dat ik echt geloof dat die blijvend zijn en ons zullen helpen de biodiversiteitsdoelen breder geagendeerd te krijgen."

Inmiddels is er een terugkomdag voor de deelnemers geweest. Momenteel wordt hard gewerkt aan een Visie op biodiversiteit en een implementatieplan. Die moeten daarna bestuurlijk vastgesteld worden. De Dommel heeft een bestuursopdracht geformuleerd om te verkennen hoe het

waterschap met het thema wil doorgaan met als ambitie een 'herstelplan biodiversiteit'. In december organiseert De Dommel een soortgelijke Terranautica als bij HHNK, zij het in verkorte versie.

Nina Lambalk

De auteur is communicatieadviseur van o.a. klimaatadaptatie en biodiversiteit. Zij was deelnemster aan de Terranautica en werkte twee jaar lang voor de Participatietafel Water van DuurzaamDoor. Deze tafel werkt o.a. samen met de Participatietafel Natuur waarbij water en biodiversiteit ook een belangrijke rol spelen. Beide tafels van DuurzaamDoor hebben als doel duurzame doelstellingen te versnellen.